

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2022. № 7.

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.7.9

УДК: 303.725

*Н. В. Кузьминчук,
д. е. н., професор,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9844-3429
Т. М. Куценко,
к. е. н., доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7800-2987
О. Ю.Терованесова,
к. е. н., доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9323-8699
К. С. Трикоза,
магістр, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна
ORCID ID: 0000-0002-5381-1478*

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЗАЛУЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ДО ІНВЕСТИВАННЯ НА ФОНДОВИХ БІРЖАХ

*N. Kuzmynchuk,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
T. Kutsenko,
PhD in Economics, Associate Professor
V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
O. Terovanesova,
PhD in Economics,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
K. Trykoza,
Master's student,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine*

**THE EXPERIENCE OF LEADING COUNTRIES IN INVOLVING SOCIETY
IN INVESTING ON STOCK EXCHANGES**

У статті проведено порівняльний аналіз стану української та іноземної фондових бірж. На базі цього визначено взаємозв'язок між розвитком економіки країни, ринку цінних паперів та ступенем залученості суспільства до інвестування в дані активи. Ключовим аспектом статті став розгляд методів, які залучаються провідними країнами для привернення уваги пересічного населення до вкладення коштів у цінні папери. Відповідно визначено рівень зацікавленості українського суспільства в цьому секторі економіки та сформовано основні методи його підвищення, які можуть бути доцільними та доступними в сучасних реаліях світового та українського ринків. Розглянуто причинно-наслідкові зв'язки негативних поглядів українців щодо цінних паперів або ж взагалі повного апатичного ставлення до цього. Обґрунтовано необхідність проведення політики популяризації ринку цінних паперів та доведено прямий взаємозв'язок із підвищенням добробуту населення через ефективне використання вільних коштів. В статті обґрунтовано орієнтовний перелік стратегічних заходів регулювання процесів залучення населення до ринка цінних паперів відповідно до кожної пропонованої стратегії, що дозволить вирішити питання залучення необхідних фінансових ресурсів для відновлення та розбудови вітчизняної економіки з метою розвитку довгострокового економічного потенціалу.

The article provides a comparative analysis of the state of Ukrainian and foreign stock exchanges. Based on this, the relationship between the development of the country's economy, the securities market and the degree of public involvement in investing is determined. The key aspect of the article was the consideration of the methods used by leading countries to attract the attention of the average population to investing in securities. Accordingly, according to the statistical data published by the National Commission for Securities and the Stock Market, as well as the results of public surveys, the low level of interest of Ukrainian society in this sector of the economy was determined, and the main methods of its increase were formed, which

may be expedient and available in the modern realities of the world and Ukrainian markets . The cause-and-effect relationships of the negative views of Ukrainians regarding stock market activity or, in general, a completely apathetic attitude towards it are considered.

Mainly, the article draws attention to the factors that cause the low level of participation of Ukrainians in the stock exchange, for example: insufficient financial literacy of the population, a low percentage of information about securities in the mass media, as well as a low level of well-being of citizens. It is the action of such factors that complicates the process of full integration of the stock exchange into the economic infrastructure of Ukraine. In particular, they act as a restraining factor both for the development of domestic stock exchange activity, for example: the issuance of securities by Ukrainian companies, and for official market access to a significant array of shares that are included in the basket of the most famous global indices, such as the Dow Jones Industrial Average, NASDAQ-100, DAX etc. This is the reason for the further maximum adaptation of the conditions for entering the securities market for the average citizen who wants to start investing. And also the adjustment of the program of actualization of stock market activity among citizens, because, for example, in the USA and Ukraine, it will a priori have different points of influence on people's motivation to buy shares. As a result of the study, the need for the policy of popularization of the securities market was substantiated and a direct relationship with the improvement of the population's well-being through the effective use of free funds was proven. The article substantiates an approximate list of strategic measures for regulating the processes of attracting the public to the securities market in accordance with each proposed strategy, which will allow solving the issue of attracting the necessary financial resources for the restoration and development of the domestic economy with the aim of developing long-term economic potential.

Ключові слова: *стратегічне управління, фондова біржа, цінні папери, акції, населення, інвестування, заощадження, фінансова грамотність.*

Keywords: *strategic management, stock exchange, securities, stocks, population, investment, savings, financial literacy.*

Постановка проблеми. Фондові біржі вже давно стали одним із головних показників економічного благополуччя більшості розвинених країн світу. Фондовий ринок виступає важливим фактором із багатьох причин. У першу чергу, це показник комерційного та промислового здоров'я країни, що проявляється в можливості вітчизняних підприємств масштабуватися, збільшувати свій акціонерний капітал, відповідно забезпечувати робочі місця тощо. Але варто зазначити, що рушійною силою розвитку фондової біржі є стабільний попит населення на цінні папери, випущені на ній. Відповідно інтерес серед населення в свою чергу забезпечує постійний притік інвестицій, тобто розвиток. На сьогодні біржова діяльність в Україні лише набирає своїх обертів, проте дуже повільно. Головною причиною цього є низька залученість населення до покупки цінних паперів. Тому ринок фактично не розвивається через причини, багато з яких мають загальний характер та способи вирішення, інші ж є притаманними лише українському ринку і потребують застосування оригінальних методів їх подолання. Тому для комплексного рішення даного питання у статті розглянуто основні тенденції на фондових біржах країн, які мають найбільш вагомий у світі ринки акцій за капіталізацією, зокрема США. Проведений аналіз дозволить сформувати найбільш перспективні стратегії залучення українців до ефективного інвестування у цінні папери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку фондового ринку в Україні та підвищення рівня фінансової грамотності громадян у своїх роботах досліджували такі фахівці, як Т. О. Кізима [4], О. В. Білоцерківський [1], Є. О. Застьола [1] та інші. Головною темою їхніх публікацій був аналіз участі населення в інвестиційних процесах на ринку цінних паперів, аналіз соціальних тенденцій пов'язаних з фондовою біржою, та визначення

ефективності її функціонування у масштабах України та світу. Проте відсоток населення, які інвестують або хочуть це робити, залишається критично низьким, тому політика держави щодо залучення громадян до покупки цінних паперів потребує удосконалення.

Метою статті є дослідження стратегій країн-лідерів на світовому фондовому ринку щодо поширення культури інвестування серед громадян, що дозволить розробити оптимальні рекомендації для досягнення високої частки учасників біржової діяльності в Україні, які усвідомлено вкладають кошти в цінні папери.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка економічно розвинена країна потребує розвитку власної фондової біржі. США, Японія, Китай, Великобританія та країни ЄС – лідери, які володіють найбільш вагомими ринками акцій у світі за капіталізацією. Якщо у 2018 році компанії США представляли 40 % глобальної ринкової капіталізації, то у 2020 році показник сягнув 54,5 %. Для порівняння: на другому місці знаходиться Японія з показником 7,7 %, потім йдуть Великобританія (5,1 %) і Китай (4 %) [6]. Якщо окремо розглядати частку ЄС, то вона становить 13,5 %.

Наприклад, у США кожен другий американець використовує цінні папери, аби збільшити власний капітал. За даними з огляду споживчих фінансів Федеральної резервної системи можна зазначити, що домогосподарства, які в тій чи іншій формі володіли публічними акціями становили 53 %. У 1989 році цей показник становив 32 % [4]. У другому кварталі 2021 року за даними «Bank of America» американські сім'ї володіють 109 трильйонами доларів США, які складають фінансові активи (готівка, депозитні внески, облігації тощо), і половину з них становлять акції. Нещодавнє опитування «Marcus Goldman Sachs» зазначає, що 24 % американців хочуть почати інвестувати у 2022 році [10].

Сьогодні найбільш популярними інструментами для інвестування серед американців є акції (35 %), нерухомість (25 %) та пенсійні накопичення (22 %), дорогоцінні метали (14 %) та криптовалюти (4 %) та інше [6].

Американське видання «Finder» провело опитування 2012 користувачів Інтернету, щодо найкращого варіанту інвестування у грудні 2021 року (рис. 1). Варто також звернути увагу на інвестування у Європейському Союзі, який є досить привабливим для пошуку перспективних компаній із високим рівнем інновацій та підприємництва. Стабільність європейського ринку – є головним аргументом для виходу нових інвесторів. Проте на ньому немає крупних гравців, які б могли скласти конкуренцію американським фірмам. Зважаючи на дані умови, можна зазначити, що культура інвестування у країнах ЄС не така розвинена, як у США. Відповідно пересічний європеець віддасть перевагу покупці іноземних цінних паперів.

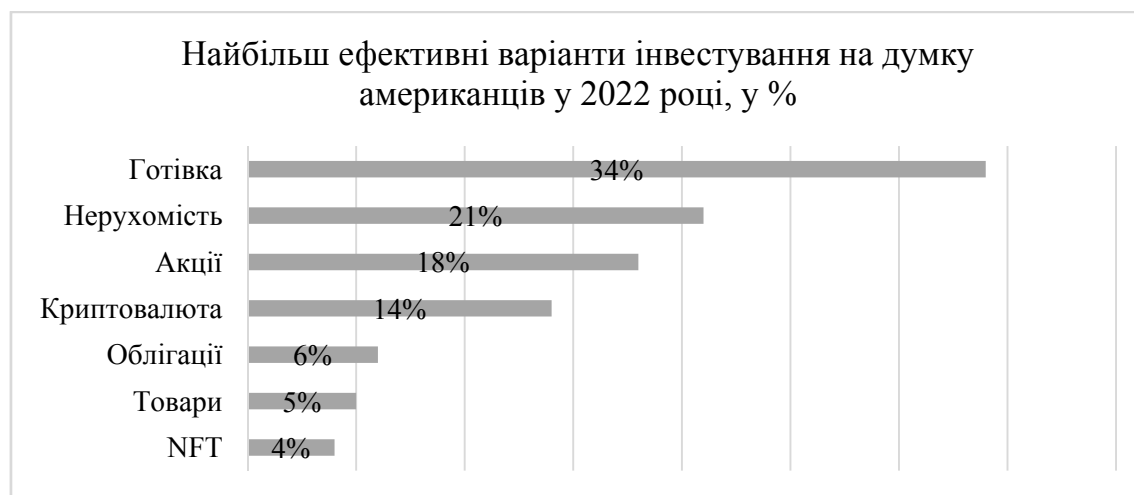

Рис. 1. Результати опитування громадян США щодо найбільш ефективних варіантів інвестування у 2022 році, у % (систематизовано авторами на основі [9]).

У США ринок цінних паперів досить урегульований та прозорий, до нього долучаються навіть студенти, домогосподарки, вчителі. Американці в ринок цінних паперів вкладають майже третину власних заощаджень. Це дає позитивний економічний ефект для фінансового сектору країни та залучення нових інвесторів-новачків: акції швидко обертаються та їх можна легко продати. Також головною причиною швидкого розвитку фондового ринку США – є цифрова трансформація економіки, яка відбулася у 1990-2005 роках.

Фінансовим та ІТ-секторами було розроблено величезну кількість додатків, котрі дозволяють залучити до інвестування будь-кого. За цей час достаток американських домогосподарств за останні 20 років зріс із \$117,9 трлн до \$399,2 трлн, тобто на 238,6 % (зростання на 6,3 % щорічно) [6]. Середній розмір портфеля акцій пересічної американської родини становить близько \$40 тис. Також є закономірність, що зростання доходу домогосподарства сприяє збільшенню альтернативного залучення коштів, за допомогою фінансових інструментів, які пропонує ринок.

Важливою деталлю для аналізу фінансової культури та її психологічних аспектів є вікова структури володіння акціями серед населення США, який відображений на рис. 2.

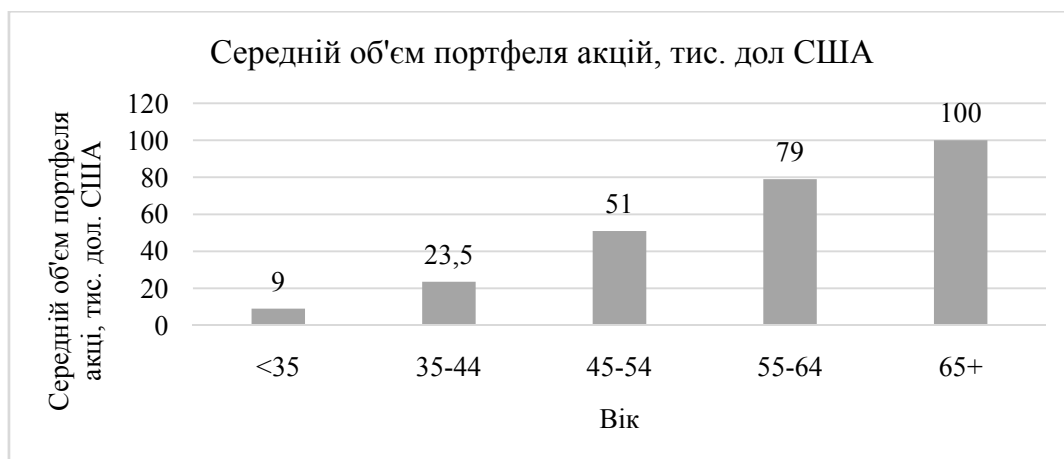

Рис. 2. Вікова структура володіння домогосподарств США акціями (систематизовано авторами на основі [6])

За інформацією відображеною на рис. 2, можна зазначити, що великі об'єми портфеля акцій мають люди старші за віком. Важливо зазначити психологічний ефект від цього: згідно результатам опитувань, молодь та люди середнього віку починають серйозно займатися інвестиціями на ринку цінних паперів завдяки позитивному досвіду старших членів родини.

Також значний імпульс до цифровізації фондової біржі розвитку додала світова пандемія COVID-19. Люди, які більше перебували вдома або ж навіть втратили роботу, зацікавилися фондовим ринком, як альтернативним джерелом

підвищення свого доходу та фінансової стабільності. Аналогічно криза коронавірусу підвищила зацікавленість населення криптовалютою, станом на цей рік їхня кількість становить 14 %.

Отже, за вищевказаною інформацією, можна зробити висновок, що культура інвестування в США дуже розвинена та є побутовою річчю. Пропоную розглянути основні причини для чого американці обирають інвестувати в цінні папери:

- управління заборгованостями: брокери допомагають потенційним інвесторам виплатити кредити з високими відсотками, до того ж заощаджувати залишки на майбутнє;

- управління власним бюджетом: мета – це мати вільних 15 % від бюджету, які можна інвестувати;

- пенсійні заощадження.

Як ми бачимо, у суспільстві були сформовані базові запити, котрі необхідно кожному задовольнити, аби мати необхідний розмір заощаджень на майбутнє. Тепер варто проаналізувати умови, котрі створюються для діючих інвесторів та допомагають залучати потенційних, зокрема це:

- розвиток фінансової грамотності населення: ігри в дитячих садочках, інвестиційні клуби в школах, коледжах та університетах;

- більша кількість осіб у оточенні, котрі можуть поділитися успішним досвідом покупки цінних паперів (ринок цінних паперів розвивається на території США більше 200 років, відповідно старше покоління вже давно інвестує та має хороші результати, щоб показати приклад молодшим;

- висока підтримка фондами та законодавством США розвитку інвестиційної діяльності населення, забезпечення максимальної прозорості на ринку, через що в суспільстві високий відсоток довіри (наприклад, Закон Сарбейнза-Окслі захищає інтереси американських інвесторів та зобов'язує компанії, чії акції розміщені на ринку капіталу, вести бізнес прозоро);

- більш високі доходи населення, через що пересічний американець має більше вільних коштів (disposable income), аби залучити їх до інвестування;

- американцям легше вийти на ринок цінних паперів, адже найбільш популярні світові підприємства, котрі випускають акції, зосереджені на ринку США. Відповідно громадяни діють у правовому полі своєї країни;

- високорозвинена цифровізація: велика кількість додатків (наприклад, онлайн-брокер Robinhood, який дозволяє купувати цінні папери без комісії. Кількість користувачів налічує понад 4 млн осіб).

- висока ліквідність акцій, через велику кількість інвесторів на фондовому ринку.

Справжнім трендом серед американців стало інвестування в телефоні через сервіс Robinhood. Завдяки легкому доступу до платформи до інвестування залучаються підлітки та студенти. Проте через відсутність значної суми коштів у вільному доступі вони обирають особливі види цінних паперів – «сміттєві» акції (penny stocks), з якими можна зібрати доволі великий пакет акцій, залучивши незначну суму. Відповідно penny stocks перші дев'ять місяців 2021 року найпопулярнішими цінними паперами на основних американських біржах (наприклад, Sundial Flowers, Camber Energy Exela та Technologies). Проте «сміттєві акції» достатньо ненадійні: по-перше, у них майже некладаються інституційні інвестори; по-друге, компанії, які володіють таким видом акцій, мають проблеми з прозорістю діяльності та лістингом.

Інший спосіб, який обирає молодь – це інвестиції в акції дробово. Це дає можливість ділити свої вкладення серед більшої кількості компаній, покращуючи диверсифікацію портфеля, а також задіяти маленькі суми коштів для підвищення загального прибутку.

Розглянувши основні аспекти діяльності фондових бірж США та країн Європи, пропоную коротко проаналізувати ринок цінних паперів в Україні.

За результатами торгів на організованих ринках капіталу протягом січня-грудня 2021 року обсяг торгів фінансовими інструментами склав 451,96 млрд грн [5].

На разі, фондова біржа України діє не ефективно через такі причини:

- домінуюча позиція держоблігацій;

- застаріла концепція Закону «Про товарні біржі», яка не передбачає гарантій та захисту учасників операцій на біржі;
- низька капіталізація лістингових компаній;
- низький відсоток торгівлі корпоративними цінними паперами;
- скорочення виробництва;
- інфляційні фактори;
- кризові явища в країні, через що майже всі підприємства-емітенти припинили діяльність;
- низька довіра серед суспільства та відсутність вільних коштів, якими воно готове ризикнути;
- вітчизняні компанії не прагнуть проводити IPO та витратити кошти задля виходу на ринок, через низький попит суспільства на цінні папери;
- вплив наслідків діяльності «сірого» фондового ринку, який діяв в часи СРСР та продовжував тривалий час після здобуття Україною незалежності;
- низька кількість активів, які можуть зацікавити потенційних інвесторів з-за кордону;
- слабкий контроль за дотриманням компаній стандартів фінансової звітності;
- велика кількість зацікавлених вітчизняних компаній, які працюють за спрощеною системою оподаткування.

У вищевказаних причинах спостерігається деяка закономірність. Для того, щоб забезпечити ефективно діючий фондовий ринок на території України, слід залучити перспективних емітентів до випуску акцій. Особливо слід звернути увагу вітчизняним підприємствам, які проявляють наміри до розміщення цінних паперів на фондовій біржі України, проте через відсутність населення, котре готове інвестувати у цінні папери випущені цими фірмами, цей процес зупиняється.

Отже, на рис. 3 пропонуємо розглянути основні способи збереження заощаджень, яким надають перевагу українці. Спираючись на показники

рисунка 3, можна стверджувати, що ринок цінних паперів в Україні працює досить слабо – 52 % українців продовжують віддавати перевагу зберіганню заощаджень у готівці вдома або ж у сейфах. Для українського суспільства це вже є певною традицією ще з 1990-х років. Також причиною цього є недовіра до банків через те, що за останні роки збанкрутувала їхня велика кількість. Часто громадяни обирають для депозитних вкладів банки з високими відсотками до нарахування, проте з низьким коефіцієнтом довіри та надійності. Причиною цьому може бути низька фінансова культура та освіченість.

Рис. 3. Результати опитування українців, щодо вибору способу зберігання заощаджень (систематизовано авторами на основі [3])

На наступній позиції за привабливістю для українців є вкладення у нерухомість, що становить 17 %. Далі бачимо депозитні вкладення: 12 % – депозит у доларах США, 11 % – у гривнях. І лише 8 % українців віддають перевагу іншим методам використання власних коштів. На жаль, майже повністю ігнорується покупка цінних паперів пересічними громадянами. Є невеликий відсоток, котрий готовий придбати ОВДП (облігації внутрішніх державних позик України), проте це переважно банки, національні банки, юридичні особи. Покупки фізичних осіб на 2020 рік становили приблизно 7,4

мільярди гривень. Під час кризи пандемії Covid-19 невеликий відсоток українців також почав цікавитися криптовалютою, через її високу дохідність та значно простішу процедуру виходу на торговельний майдачик. Проте, як правило – це супроводжується високими ризиками, тому більшість з них залишається у ролі спостерігача.

У кінці 2021 року Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) зазначила, що поступово депозитні вклади втрачають зацікавлення серед населення, а саме через зниження доходу від депозитних вкладів у вітчизняних банках: середня ставка за гривневими вкладами становила 8,76 %, за доларовими –1 %, євро – 0,45 %. Це спричинило те, що люди починають розглядати альтернативні шляхи вкладення своїх заощаджень, особливо в цінні папери. «Здебільшого клієнтів цікавлять суверенні єврооблігації України, або акції компаній, які у всіх на слуху – Apple, Microsoft, Tesla та інші», – повідомив «Мінфіну» заступник директора групи ICU Євгенія Грищенко. Як повідомили «Мінфіну» в НКЦПФР, із початку 2016 року до листопада 2021-го в Україні було укладено 2117 договорів на купівлю іноземних цінних паперів (ЦП). Сукупно в них вклали 2,3 млрд. грн. — для 5-річки обсяг невеликий [7].

На жаль, в Україні залишається ще значний відсоток людей, котрі не готові ставати учасниками біржового ринку та вкладати кошти в цінні папери. Цьому слугує багато причин, які мають різне джерело виникнення та різні методи вирішення. Пропоную розглянути основні з них:

- низька фінансова грамотність населення: її середній рівень серед українців становить 11,6 пунктів із 21. На сьогодні в середніх навчальних закладах починають вести предмети фінансової грамотності та популяризувати це серед молоді. Громадяни старшого віку переважно залишаються поза цією інформацією, за винятком тих, хто безпосередньо працює в галузі фінансів;
- недовіра до фінансового сектору України загалом;
- складна процедура виходу на ринок цінних паперів, яка потребує вкладення значної суми коштів для пересічного громадянина, а також базової

фінансової культури;

- психологічна неготовність населення для залучення до фінансових операцій – короткостроковість фінансового планування. Цьому може бути декілька причин: вплив авторитарного управління СРСР у минулому, такі фінансові звички часто можуть передаватися молодшим поколінням; російська збройна агресія проти України, що дестабілізує населення та зміщує їхній фокус на інші більш нагальні питання;

- низький рівень фінансового добробуту громадян.

Останній пункт варто розглянути детальніше. Як свідчать результати опитувань останніх років:

- 60 % громадян відповіли, що мають низький дохід;
- 58 % українців вказали, що не можуть собі дозволити придбати необхідні товари, такі як одяг та їжа;
- 59 % осіб мають дохід вищий за середній, проте відчують дискомфорт від того, що дохід контролює їхнє життя, дозволяє та вибір послуг;
- 30 % громадян вказали, що можуть покрити необхідні витрати відносно їхнього доходу, без будь-якого запозичення коштів.

Опитування проведене на сервісі Work.ua у лютому 2022 року вказує: 54 % – українців не мають жодних заощаджень, 19 % – з коштів, якими володіють, можуть забезпечити собі життя лише на один місяць. На думку громадян, основна причина таких результатів – це низький рівень доходів.

Незважаючи на таку невтішну статистику, 87 % респондентів від тих, що не мають заощаджень, переймаються відсутністю накопичень, 9 % – вважають, що в критичній ситуації зможуть зорієнтуватися та знайти новий дохід, 3 % – не хвилюються взагалі. Також спостерігається тенденція щодо віку українців, які тільки почали заощаджувати. Структура відповідей відображена на рис. 4.

Рис. 4. Результати опитування українців щодо залежності початку заощаджень від віку (систематизовано авторами на основі [2])

За статистикою опитування щодо взаємозв'язку віку та початку заощаджень, можна зазначити, що лідерську позицію займаються українці віком від 18 до 21 року. Це є позитивною тенденцією та свідчить про те, що молодь частіше мислить у довгостроковій перспективі, більш осмислено починає цікавитися фінансовим сектором та має більшу імовірність зацікавитися виходом на ринок цінних паперів. Останні позиції громадяни віком від 40 до 50 років і більше. Основна кількість людей цього віку почали заощаджувати значно раніше або ж взагалі не цікавляться цим, через негативні погляди на роботу банків, ринку цінних паперів або ж банально через відсутність необхідної кількості доходів.

Такий матеріальний стан українців та їхня фінансова культура мають значний відсоток впливу на економічний розвиток країни. Варто сформулювати ефективні запити до керівництва держави, мати адекватний вплив на фінансовий сектор, зменшити відсоток тіньової економіки. Результати опитувань доводять, що фінансова грамотність є запорукою матеріального благополуччя пересічної української родини. І тільки в такому випадку громадяни зможуть розглядати можливість покупки цінних паперів задля забезпечення додаткового джерела доходу.

На разі, головними майданчиками, на яких можна придбати цінні папери в Україні є Перша Фондова Торгова Система та Українська Міжбанківська Валютна Біржа. Але, на жаль, акції, які випускають українські компанії на ринку майже відсутні. Проте, завдяки нововведенням НКЦПФ за останні десятиріччя громадяни можуть придбати акції іноземних емітентів, зокрема американські, що входять до S&P 500. Щоб зробити це у класичному варіанті, треба дотриматися таких умов:

- знайти надійного брокера, який відкриє рахунок офлайн чи дистанційно (більшість надають свої послуги за мінімальний внесок розміром у 1000 грн);
- мати діючий банківський рахунок у країні, де йдуть торги цінними паперами (переказувати на цей рахунок можна до 50 тис. дол. США з документацією, яка гарантує законність грошей).
- придбати електронну валютну ліцензію (у разі, якщо іноземний банківський рахунок відсутній або ж послуги брокера не потрібні).

За середніми показниками, для того, щоб стати учасником іноземної біржі, варто залучити не менше ніж 10 тис. дол. США. (до цього додається комісія з переведення та утримання коштів). Варто зазначити, що за статистикою, яка була наведена вище, це можуть собі дозволити приблизно 30 % українців. Усі ці умови значно ускладнюють процедуру покупки акцій пересічними громадянами, що зменшує мотивацію робити це надалі.

На ринку є безліч сервісів, які відкривають демо-рахунки та дозволяють почати інвестувати в цінні папери. Вони мають стандартний функціонал та пакет доступних акцій та інших інструментів інвестування. Наприклад, в Україні доступні: Tredernet, MultiInvest, Wotan, ICU Trade – усі вони працюють на ринку не більше року.

У 2022 році дану тенденцію підхопили українські банки та почали виступати посередниками в покупці іноземних цінних паперів та максимально спростили операцію виходу на ринок та зменшили суму вкладів. Лідерами у цьому нововведенні виступають «Monobank» та «Альфа-Банк Україна». На цих

двох сервісах торгіві сесії доступні в робочі дні з 16:30 по 23:00. Приватбанк на початку 2022 року лише розпочав підготовку до запуску бета-версії.

У тестуванні першого запуску програми «Sense SuperApp» від Альфа-Банку брало участь 8000 учасників. Додаток працював лише 2 години, проте попит виявився більшим, ніж очікували. Було здійснено 185 угод на 1,6 млн гривень. 80 % осіб купили одну або дві акції, проте їхня кількість в угоді необмежена. Середнє арифметичне вартості акцій, які належать західним компаніям та доступні в Україні, становить близько 150 дол. США (4400 грн). Середній чек кожної покупки становив близько 8600 грн. Акції з найбільшим попитом: Apple, Facebook, Intel, Bank of America, Coca-Cola, Microsoft.

Щодо сервісу «Monobank invest», то його функціонал полягає у проведенні угод із покупки цінних паперів через міжнародного брокера «Exante». Клієнт безкоштовно може відкрити та отримати обслуговування свого рахунку. Проте від кожної угоди знімається комісія – 0,3 % від суми угоди (але не менше як 0,01 від долара США). Для покупки акцій клієнту необхідно мати доларову карту. В додатку від «Monobank» доступ до платформи можна отримати за запрошенням, які можна отримати за попередньою заявкою. У перші дні запуску було отримано більше ніж 100 тис. запитів, що свідчить про значну увагу від населення України та бажання інвестувати. Відповідно варто розглянути, які стратегічні напрями залучення населення країни в інвестиційний процес з метою підтримки та подальшого розвитку інвестиційної культури доцільно використовувати:

- популяризація в ЗМІ основних тенденцій у фінансовому секторі (розгляд успішних прикладів, аналіз стратегій), для того аби підвищити рівень довіри серед населення та розвинути їхню культуру фінансів;
- поширювати освітні курси з фінансової грамотності серед лідерів думок у соціальних мережах, адже в українському суспільстві вони мають величезний вплив на громадян;
- запровадити до програми середньої освіти обов'язкові предмети з фінансової грамотності, проведення інтерактивних занять в ігровій формі;

- створення додатків та сервісів, котрі дозволяють проводити операції з невеликими сумами коштів та отримувати досвід.

У табл. 1. запропоновано орієнтовний перелік стратегічних заходів регулювання процесів залучення населення до ринку цінних паперів відповідно до кожної пропонованої стратегії.

Таблиця 1. Перелік пропонованих перелік стратегічних заходів регулювання процесів залучення населення до ринку цінних паперів

Назва стратегії	Мета	Перелік запропонованих заходів
Стратегія створення бази фінансової освіти в країні	Підвищення фінансової грамотності населення	Розробка на державному рівні дисциплін пов'язаних з загальною економічною та фінансовою освітою для відповідно до рівня кожного навчального закладу (заклади дошкільної освіти, заклади середньої шкільної освіти, коледжі, університети тощо). Оголошення загальнодержавного курсу на покращення фінансової освіти населення. Виділення фінансування для кожного навчального закладу щодо проведення інтерактивів, курсів, відкритих уроків із даної теми. Випуск тематичної літератури на державній мові та забезпечення її доступу для усіх громадян. Популяризація освітніх курсів фінансової освіти в масовому медіа та соціальних мережах.
Стратегія стимулювання розробки навчальних курсів щодо фінансової грамотності	Створення масштабної пропозиції навчальних курсів/тренінгів, відповідно зробити пошук необхідної інформації щодо фондового ринку максимально простим та доступним	Запровадження додаткових пільг та фінансування на освітні організації, котрі будуть розробляти якісний продукт. Забезпечення ефективного співробітництва з державним фінансовим сектором країни. Створення попиту в населення, котрий буде стимулювати розробляти освітній продукт.

Продовження таблиці 1.

Назва стратегії	Мета	Перелік запропонованих заходів
Стратегія популяризації біржової діяльності серед населення	Залучення максимального відсотку населення до інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти	Налагодження співпраці з лідерами думок, котрі будуть поширювати освітні курси, а також власним прикладом показувати досвід інвестування. Обговорення останніх змін у котируваннях, тенденцій на ринку цінних паперів у новинах (радіо, ТБ), інтернет ЗМІ тощо. Утримувати тезу ефективного інвестування в інформаційному просторі суспільства. Створення додатків та сервісів, котрі дозволяють проводити операції з невеликими сумами коштів та отримувати досвід, із переходом на великі торгові майданчики.
Стратегія удосконалення державного регулювання фондового ринку країни	Створення правової бази, котра забезпечить прозорість біржової діяльності в Україні та збільшить коефіцієнт довіри потенційного учасника ринку цінних паперів	Створення сучасної законодавчої бази біржового ринку, котра буде охоплювати зобов'язання та гарантувати права усіх учасників біржових операцій. Налагодження продуктивної співпраці та взаємозв'язку усіх інфраструктурних елементів фондової біржі, котрі будуть доступними та зрозумілими для користувача.

Джерело: авторська розробка

Також найголовнішу роль у залученні населення до ринку цінних паперів відіграє фактор зростання рівня добробуту населення. Через це громадянам важливо, щоб дана діяльність супроводжувалася мінімальними ризиками втратити всі залучені кошти. Це можна забезпечити якісними знаннями про фондовий ринок, ефективними економічними реформами влади, котрі буду позитивно впливати на добробут громадян та забезпечувати прозорість фондової біржі на території України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інвестування в цінні папери фондової біржі стимулює економічний розвиток країни. Загалом, це можливість залучення нового капіталу до малих та середніх підприємств, які

продукують інновації. В першу чергу, це допомагає залучати власні джерела фінансування та покриває такі ризики як, проблематичність виходу на фондові ринки інших країн, які займають більш стійку та лідерську позицію. По-друге, інвестори своїми вкладеннями в компанії, дозволяють останнім використати ці ресурси на власний розвиток. Відповідно, компанія зможе прямопропорційно збільшити доходи, надалі – податки, що впливає на ВВП та стимулює економіку країни.

На разі фондова біржа на території України розвивається повільними темпами. За результатами торгів на організованих ринках капіталу протягом січня-грудня 2021 року обсяг торгів фінансовими інструментами склав всього лише 451,96 млрд грн. Основними причинами цього виступають: застаріла концепція Закону «Про товарні біржі»; низький відсоток торгівлі корпоративними цінними паперами; кризові явища в країні; низька довіра серед суспільства та відсутність вільних коштів, якими воно готове ризикнути. Основним негативним наслідком є те, що вітчизняні компанії не прагнуть проводити IPO та витратити кошти задля виходу на ринок, через низький попит суспільства на цінні папери. Для підвищення привабливості для потенційних інвесторів серед пересічного населення, на ринок цінних паперів були введені акції західних емітентів, зокрема американських, що входять до S&P 500. Також у 2021 році були максимально спрощені умови їхньої покупки. Проте відсоток громадян, котрі вже придбали акції або свідомо бажають це зробити залишається критично низьким (у масштабах населення України). Цьому слугують три основні причини: низький рівень фінансової грамотності українців; психологічні та поведінкові установки, котрі сформували недовірливе ставлення до будь-яких фінансових операцій, що потребують вкладень; низький рівень добробуту. Дана поведінка українського потенційного інвестора, значно призупиняє розвиток біржової діяльності на території країни. Тому за провідним досвідом країн-лідерів на світовій фондовій біржі, у статті було виокремлено основні напрямки, на які слід звернути увагу, аби посилити участь суспільства в інвестуванні на ринку цінних паперів. Зокрема це:

популяризація в масовому медіа та соціальних мережах основних тенденцій у фінансовому секторі. Особливо слід акцентувати увагу на успішних кейсах, для того аби підвищити рівень довіри серед населення та розвинути його культуру фінансів. Також обов'язковою умовою є запровадження до програми середньої освіти обов'язкових предметів із фінансової грамотності незалежно від профілю навчання, інтерактивних занять для дітей та підлітків. І найголовніше – забезпечення появи навичок інвестування у віртуальні активи або проведення угод із невеликими сумами у додатках; зробити доступними сервіси для покупки цінних паперів за полегшеною процедурою.

На прикладі показників фондового ринку розвинених країн, таких як США, Німеччина, Японія тощо, можна спостерігати значний вплив суспільних інвестицій, як на економічний добробут країни, так і домогосподарств. Тому питання участі українців у діяльності ринку цінних паперів досить актуальне, що у тривалій перспективі допоможе Україні стабілізувати власну економіку, за рахунок випуску акцій вітчизняними підприємствами, і відповідно стати більш привабливою для закордонних інвесторів. Запропоновано орієнтовний перелік стратегічних заходів регулювання процесів залучення населення до ринка цінних паперів відповідно до кожної пропонованої стратегії, що дозволить вирішити питання залучення необхідних фінансових ресурсів для відновлення вітчизняної економіки після масштабної необґрунтованої агресії та масштабних втрат з метою розвитку довгострокового економічного потенціалу.

Література

1. Білоцерківський О. В., Застьола Є. О. Біржова діяльність в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Сучасний рух науки: матеріали доп. XIII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Дніпро, 18-19 жовт. 2021 р. Дніпро, 2021. С. 71-73.
2. Більш ніж половина українців не мають жодних заощаджень – опитування. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/bilsh-nizh-polovina->

ukrajinciv-ne-mayut-zhodnih-zaoshchadzhen-opituvannya-novini-ukrajina-11707477.html (дата звернення: 21.06.2022).

3. Дослідження: Українці зберігають свої заощадження переважно у доларах і гривні. URL: <https://investory.news/doslidzhennya-ukrainci-zberigayut-svoi-zaoshhadzhennya-perevazhno-u-dolarax-i-grivni/> (дата звернення: 21.06.2022).

4. Кізима Т. О. Сучасні тренди розвитку фіннсової системи України у контексті загальносвітових тенденцій. Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів та управління: нові можливості, проблеми, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 10 лист. 2021 р. Київ, 2021.

5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 20.06.2022).

6. Як, скільки та у що інвестують американці. URL: <https://ffin.ua/blog/articles/investytsiini-ohliady/post/yak-skilky-ta-u-shcho-investuiut-amerykantsi> (дата звернення: 14.06.2022).

7. 20-25% річних у доларі. Чому українці купують акції іноземних компаній. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/20-25-richnykh-u-dolari-chomu-ukraintsi-kupuiut-aktsii-inozemnykh-kompanii> (дата звернення: 17.06.2022).

8. How Does the Stroke Market Affect the Economy? A Traider's Guide. URL: <https://www.dailyfx.com/education/understanding-the-stock-market/how-the-stock-market-affects-the-economy.html> (дата звернення: 14.06.2022).

9. How America will be investing in 2022. URL: <https://www.finder.com/investing-statistics> (дата звернення: 19.06.2022).

10. 24% of Americans Want to Begin Investing in 2022. Here's How to Get Started. URL: <https://www.fool.com/the-ascent/buying-stocks/articles/24-of-americans-want-to-begin-investing-in-2022-heres-how-to-get-started/> (дата звернення: 19.06.2022).

References

1. Bilotserkivsky, O. V. and Zastola, Ye. O. (2021), “Exchange activity in Ukraine: problems and ways to solve them”, *Suchasnyi rukh nauky. Mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiia* [The modern movement of science. International scientific and practical Internet conference], Dnipro, Ukraine, pp. 71-73.
2. Unian news agency (2022), “More than half of Ukrainians do not have any savings – survey”, available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/bilsh-nizh-polovina-ukrajinciv-ne-mayut-zhodnih-zaoshchadzen-opituvannya-novini-ukrajina-11707477.html> (Accessed 21 June 2022).
3. Investory News information agency for business news about Ukraine (2020), “Research: Ukrainians keep their savings mainly in dollars and hryvnias”, available at: <https://investory.news/doslidzhennya-ukrainci-zberigayut-svoi-zaoshhadzhennya-perevazhno-u-dolarax-i-grivni/> (Accessed 21 June 2022).
4. Kizyma, T. O. (2021), “Modern trends in the development of the financial system of Ukraine in the context of global trends”, *Suchasni tendentsii rozvytku ekonomiky, finansiv ta upravlinnia: novi mozhlyvosti, problemy, perspektyvy* [Modern trends in the development of economy, finance and management: new opportunities, problems, prospects], Kyiv, Ukraine.
5. State Commission on Securities and Stock Market (2021), “Market analysis – State Commission on Securities and Stock Market”, available at: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (Accessed 20 June 2022).
6. The official site of Freedom Broker (2021), “How, how much and what Americans invest in”, available at: <https://ffin.ua/blog/articles/investytsiini-ohliady/post/yak-skilky-ta-u-shcho-investuiut-amerykantsi> (Accessed 14 June 2022).
7. State Commission on Securities and Stock Market (2021), “20-25% per annum in dollars. Why do Ukrainians buy shares of foreign companies”, available at: <https://www.nssmc.gov.ua/20-25-richnykh-u-dolari-chomu-ukraintsi-kupuiut-aktsii-inozemnykh-kompanii> (Accessed 17 June 2022).
8. DailyFX news agency (2020), “How Does the Stroke Market Affect the Economy? A Traider’s Guide”, available at:

<https://www.dailyfx.com/education/understanding-the-stock-market/how-the-stock-market-affects-the-economy.html> (Accessed 14 June 2022).

9. Finder news agency (2022), “How America will be investing in 2022”, available at: <https://www.finder.com/investing-statistics> (Accessed 19 June 2022).

10. The Ascent news agency (2022), “24% of Americans Want to Begin Investing in 2022. Here's How to Get Started”, available at: <https://www.fool.com/the-ascent/buying-stocks/articles/24-of-americans-want-to-begin-investing-in-2022-heres-how-to-get-started/> (Accessed 19 June 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.07.2022 р.